

ВЗАИМОДЕЙСТВИЯТА

ИНСТИТУЦИЯ – ОБЩНОСТ – НАСЛЕДСТВО.

РОЛЯТА НА РАЗЛИЧНИТЕ ИНСТИТУЦИИ СРЕД БЪЛГАРСКИТЕ МИГРАНТСКИ ОБЩНОСТИ (УЧИЛИЩЕ, ЦЪРКВА, ДРУЖЕСТВО И ДР.)

Яна Гергова

Взаимодействията институция-общност-наследство като комбинация от корелационно свързани елементи, към които могат да се причислят и тези на паметта и идентичността, са слабо изследван теоретично проблем в научната литература. Като по-широко проблематизирани взаимовръзки биха могли да се определят тези между общност-наследство-памет, институция-език-наследство, институция-наследство-идентичност, наследство-памет-идентичност. Изследванията биха могли да се разделят и спрямо характера на институциите и тяхната роля за общностния живот. Едната посока, която може да се види в методологическите рамки на проекта, е анализването на **възникването и функционирането на неформалните образователни, религиозни и културни институции и тяхната роля по отношение на наследството** – предаване, опазване, популяризиране, употреба, и по отношение на идентичността – конструиране, изграждане, поддържане. Другата насока е пряко свързана с **държавните институции** (посолство, консултство, културен институт), при които процесите на консолидиране на общността и употребата на културното наследство се основават често на инициирани „отгоре“ политики, и на светските (медии, дружества), в които се наблюдава изпъкване на **лидерите** като по този начин техният образ измества този на общността (Чарлз Хъзбънд по отношение на мигрантските медии, вж. Husband

2005) или чиято основна функция е свързана по-скоро с интегрирането, адаптирането на мигрантите, най-вече новите, в приемното общество, в социалния и трудовия живот.

Мигрантските институции, както отбелязва Кр. Суинбанк, в самото си естество предлагат уникална възможност да се проучи какво се случва, когато различни национални култури се сблъскват с „другия“. И докато мигрантът като индивидуалност преодолява културните различия на базата на личното, то при институциите то е групово. Тя определя още мигрантските институции като места, където протича межкултурен трансфер (Swinbank 2007: 119). Според К. Бретел общността или общностните отношения предполагат набор от институции или организации, в рамките на чийто контекст може да възникне социално взаимодействие (Brettell 1981: 12). Броят на създадените институции в миграция се определя според някои автори от размера на самата общност (Lee 1977), а според други – от нейните „нужди“ – било материални, адаптивни, консолидационни и пр.

Необходимо условие за конструирането на културно наследство в имиграция е формирането на сравнително консолидирана, организирана и възпроизвеждаща се имигрантска общност (Елчинова 2010), а като основен фактор за консолидиране и организиране на общността в миграция би могла да се определи именно мигрантската институцията. Обикновено училището, културният институт, църквата, посолството или консулството в съответния град се превръщат в центрове за организиране на официални или традиционни празници, съсредоточавайки общността.

Създаването на институциите се разглежда от някои автори и като средство за насърчаване на мигрантите, чрез което им се дава шанс да възстановят своята идентичност, и не представлява непременно белег на „културна лоялност“ (Rolle 1980). Според Гос и Линдквист това, което е било идентифици-

рано като „мигрантски мрежи“ трябва да се разбира като „мигрантски институции“, които са относително постоянен елемент на социалния живот. На лице е „институционализиране на миграцията“ (Goss, Lindquist 1955: 355-356). В своята статия за българските институции в Италия, С. Захова заключава, че мигрантската мрежа преминава през различни етапи на развитие – първо институцията бива твърде неформална, впоследствие се развива и разгръща, доставяйки все повече услуги, информация и възможности за реализация и социализация на членовете на мигрантската общност (Zahova 2014: 124).

От своя страна М. Бирон и Ст. Кондон посочват разликите, които се наблюдават в ролята на мигрантските институции по отношение на мигрантите от **първо и второ поколение**. С появата на второ поколение и дейностите около тяхната пълна интеграция в обществото, в което техните родители са се установили, институциите в общността вече не обслужват само мигрантите, но и младите хора, които са се обучавали извън страната на произход на своите родители. Нуждите и принципът на включване е по-различен, от този на техните родители (Byron, Condon 2008: 4-5).

Сред неформалните мигрантски институции, които имат най-силна консолидираща роля и пряко отношение към наследството, с най-голяма тежест биха могли да се открият образователните и религиозните. Изхождайки от твърдението, че **училището** допринася за оформянето на идентичността (Бурдийо 2008: 111-112), то тази институция несъмнено заема основна роля в мигрантския общностен живот. Често проблематизираната тема в теоретичните изследвания по отношение на мигрантското образование и функцията на мигрантските училища е майчиният език (или „наследеният език“) и неговата роля за изграждането и поддържането на общностната и национална идентичност (Extra, Yağmur 2004, Trifonas, Aravossitas 2014). Мигрантските

училищните практики биха могли да се възприемат като акт на консолидиране на общността, процес на конструиране, употребата и трансмисия на културното наследство в миграция и като фактор при конструирането на националната принадлежност. Макар и консолидиращият елемент при училищата основно да е изучаването и популяризирането на езика, това е само основата, върху която се развиват и всички техни останали дейности, свързани с употребата на културното наследство от една страна като обучителен фактор, а от друга – като средство за изграждане и поддържане на национална идентичност и принадлежност.

В повечето научни изследвания **църквата** в миграция се разглеждат най-вече като средство за поддържане на религиозната идентичност, особено що се отнася до тези, основани в различна от изповядваната религиозна среда, и връзка с националното, често изтъквано при еднаквата религия или деноминация на родината и приемната страна. Като особено задълбочено съвременно изследване по отношение на Православната църква в миграция и нейната роля за общността би могъл да се открие сборникът със статии, съставен от М. Хамерли и Ж.-Ф. Майер. В увода към сборника в контекста на „православната диаспора“ те разглеждат църквата като „израз на съществуването на колективната памет за родината и място за нейното укрепване и освежаване, тъй като тя постоянно преоткрива етническата идентичност“. Съществуването на православната църква извън националните и канонични територии се характеризира с употребата на религията в някои от приемните страни като главен маркер при включването на членове на наречените от Рудометоф „транснационални национални общности“ в етническата или национална група и важно средство за поддържане на връзки с родината“ (Roudometof 2010). По този начин, според авторите, би могло да се каже, че православните църкви действат като транснационални институции, поддър-

жайки техния национален фокус, а транснационалните връзки спомагат за изграждането и укрепването на религиозната идентичност, която се осмисля като застрашена чрез живеенето в не-православна среда (Hamerli, Mayer 2014: 18). В своето изследване върху румънските църкви в Италия, С. Ихламур определя църквата като един от най-важните транснационални актьори в транснационалното социално пространство, която „играе особено важна роля при изграждането и структурирането на транснационализма в румънско-италианското транснационално пространство“ (Ihlamur 2014: 45). В изследването си относно полските църкви в Ирландия Кери Галахър определя религията повече като маркер на етническата идентичност и социални услуги, отколкото духовност и дава за пример полското духовенство, което чрез транснационални ресурси подпомага мигрантите да поддържат своята религиозна идентичност и връзка с Полша. Религията и религиозните институции действат на транснационално равнище, но мигрантските отношения с религията се договарят и адаптират в зависимост от своето време, контекстуални специфични ситуации и необходимост (Gallagher 2014). Ще дам пример с българската общност в Рим, която поставена в една различна от православната деноминация среда, особено в центъра, в столицата на римокатолическия свят, изпитва необходимост от създаването и използването на своя църква както за нуждите на празничния си календар, така и за поддържането на религиозната си идентичност. Често обаче православието не се възприема като маркер на национална принадлежност и идентичност, а тази ролята се поема от националните символи – личности, места, флаг, химн.

По отношение на българските институции в чужбина, предавано и популяризирано чрез тях, културното наследство най-често се фокусира в няколко посоки: **език, празничен календар, фолклор**, по-рядко с български места (на памет). Пример може да се даде отново с българските институции в Ита-

лия, за които е характерна близостта им до българското културно наследство в страната и в частност Рим, чиито места на памет (по П. Нора) се превръщат в символни топоси и елементи за българската диаспора, активно участващи в културния, образователния и туристическия живот на общността. Институциите конструират и употребяват местата на памет и българските личности, свързани с Рим, в качеството им на общобългарско наследство, значимо за всички българи. Свързаните с тях значими за общността събития и ритуали, посредством символиката и знанието, което предават, играят особено силна роля за идентификацията, възпроизвеждането на културната идентичност и израждането на националната памет. Често, поради силната им свързаност с мигрантската празничност, те са средство, използвано от институциите, за консолидиране на мигрантската общност. Израждането, поддържането и валоризирането на символни топоси в емиграция, свързани със значими за груповата идентификация събития и личности, и съхраняването на паметта за тях, са част от институтските практики за консолидиране на мигрантската общност на основата на миналото и националната историята.

Библиография:

Бурдийо, Пиер. 2008. Противоречията на наследството. – *Социологически проблеми*, 1–2, 111–118.

Елчинова, М., 2010. Миграции и конструиране на наследство. – *Годишник на департамент Антропология*. София: НБУ. Достъпно на ebox.nbu.bg/apl2010/index.php?p=18 [Посетен: 1 август 2015].

Brettell, Caroline. 1981. Is the Ethnic Community Inevitable? A Comparison of the Settlement Patterns of Portuguese Immigrants in Toronto and Paris. – *Journal of Ethnic Studies*, 9, 1-17.

Byron, Margaret & Stephanie Condon. 2008. *Migration in Comparative Perspective: Caribbean Communities in Britain and France*. London, New York: Routledge.

Extra, Guus & Kutlay Yağmur (Eds.). 2004. *Urban Multilingualism in Europe: Immigrant Minority Languages at Home and School*. Clevedon, Buffalo, Toronto: Multilingual Matters.

Gallagher, Kerry. 2014. *Mediating Catholicism – Religious Identities, Polish Migrants and the Catholic Church in Ireland*. PhD thesis, National University of Ireland Maynooth. <eprints.maynoothuniversity.ie/5440/1/KG_thesis.pdf> [Посетен: 15 септември 2015]

Goss, Jon & Bruce Lindquist. 1995. Conceptualizing International Labor Migration: A Structuration Perspective. – *The International Migration Review*, 29 (2), 317-351.

Hämmerli, Maria & Jean-François Mayer (Eds.). 2014. *Orthodox Identities in Western Europe: Migration, Settlement and Innovation*. Surrey: Ashgate.

Husband, Charles. 2005. Minority ethnic media as communities of practice: professionalism and identity politics in interaction. – *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31 (3), 461-8.

Ihlamur, Suna G. 2014. “Romanian Orthodox Churches in Italy: The Construction of the Romanian–Italian Transnational Orthodox Space”. – In: Maria Hämmerli and Jean-François Mayer (Eds.). *Orthodox Identities in Western Europe: Migration, Settlement and Innovation*. Surrey: Ashgate, 29-50.

Lee, Trevor. 1977. *Race and Residence: The Concentration and Dispersal of Immigrants in London*. Oxford: Clarendon Press.

Rolle, Andrew. 1980. *Italian Americans, Troubled Roots*. New York: The Free Press.

Roudometof, Victor. 2010. Transnationalism and Globalization: The Greek- Orthodox Diaspora between Orthodox Universalism and Transnational Nationalism. – *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 9(3), 361-397.

Този материал е представен на теоретичен семинар и е част от работата по проект „Културно наследство в миграция. Модели на консолидация и институционализация на българските общности в чужбина“, финансиран от ФНИ към МОН Автор: гл.ас. д-р Яна Гергова, ИЕФЕМ-БАН

Swinbank, Christiane. 2007. “Medicine, Philanthropy and Religion”. – In: Stefan Manz, Margrit Schulte Beerbühl, John R. Davis (Eds.). *Migration and Transfer from Germany to Britain 1660 to 1914*. München: Walter de Gruyter, 119-130.

Trifonas, Peter & Themistoklis Aravossitas (Eds.). 2014. *Rethinking Heritage Language Education*. Cambridge: Cambridge University Press.

Zahova, Sofia. 2014. “Networks of Bulgarians in Italy and their Impact on the Migrants’ Social Life.” – In: Dimitrova, T. & T. Kahl (Eds.). *Migration form and towards Bulgaria 1989-2011*. Berlin: Frank&Timme GmbH, 107-129.

Културно
наследство
в миграция

